

Norsk lyrikk for barn og ungdom 2007

**Presentert under arrangementet ”Barnebok 2007”
på Litteraturhuset 12. mars 2008.**

Ved Dag Larsen, prosjektleder Norsk barnebokinstitutt.

Baudelaire sa at man kan leve tre dager uten brød, men ikke en dag uten poesi. Det er en påstand som skal forstås bokstavelig, fordi det er språket og språkets sang han snakket om. Vi tenker ikke så mye over det, men poesi er i alle hjørner av språket, i hele rommet, og vi bruker det så sant vi sier noen ord. Og bruker vi det ikke, tar det ikke lang tid før 113 er riktig nummer.

Om poesien lever i barne- og ungdomslitteraturen, overvintrer den først og fremst i prosaen. Der ligger den i rim og frost og gjemmer seg i hesteprosalange fortellinger. For selv om sang, rim, regler og dikt er svært utbredt i barn og ungdoms dagligliv, skal de jammen lete godt som vil finne den blant norske bokutgivelser for barn og ungdom i sjangeren dikt eller det litt mer følsomme ordet lyrikk. I fjor utkom fem – sier og skriver fem – diktsamlinger for barn. Jeg hører noen forleggere mene at det ikke lønner seg med slike samlinger, men jeg hører nesten ingen av dem så mye som hviske at dette er et litteraturansvar som de bør ta på seg, særlig hvis de er hva vi kan kalle store forlag. Det er synd, for slike samlinger har lang levetid og ikke minst gir de forfatterne viktige muligheter for å nå ut, og dermed også muligheter til å vise fram andre og mer prosaiske titler og sider av seg selv. Dikt for barn er som oftest svært anvendelige, og de er populære i skolen som lese- og opplesningsstoff. Det nye e-diktet som Østfold fylkesbibliotek har dratt i gang, er på kort tid blitt svært

populært i barnehager landet over. Jeg tror derfor det må noen andre lønnsomhetsbetraktninger inn i bildet, og at poesien er for verdifull til å fortjene et liv i skyggen, slik den gjør i dag. Men det bør legges til at det også utkommer flere poesibøker for barn enn de som rent sjangermessig tilhører kategorien dikt. Først vil jeg derfor peke på en annen sjanger som også kan romme poesien og diktet uten at vi tenker over det.

Fam Ekman

utga altså i fjor bildeboka *Kall meg onkel Alf* – som etter min mening er av hennes beste. Og det bør ikke si så lite. Jeg tenker selvfølgelig først på Paul Simons *You can call me Al*, og det skyldes ikke bare tittelen, men også det poetiske innholdet i boka. Og formen. For i oppsett er teksten i *Kall meg onkel Alf* formet som dikt, og hver side er ikke knekkprosa, men munterfyndige, underfundige og velformede strofer som fungerer mer som dikt enn som rettlinjert prosafortelling. Hør bare på en side eller en strofe som denne

Det var ikke plass til alle tre.

Ingen var hjemme da jeg gikk.

Farvel, sa jeg ut i luften.

Jeg kom helt til Sinsen,

og måtte sove på stengrunn.

Det er et faktum at en god del og ganske mye god poesi for barn lever sitt eget liv i bildebøkene. Her lever barnelitteraturen på tvers av sjangrene, og må vi derfor se på bildebøkene når vi skal se på hvor mange poesibøker som kommer for barn, og ikke bare telle diktsamlinger. I det minste vet forfatterne at de kan komme til å skrive dikt og poesi når de begår en tekst som utkommer som bildebok. Og hvis det er så at diktbøker for barn ikke lønner seg, er det så mye mer lønnsomt med bildebøker – og i tilfelle, hvor lenge mener våre forleggere at

det vil være? Og: Hvor mange av bildebøkene har tekster som vi med rette kan kalle poesi eller poetisk prosa? Det kunne vært interessant å se nærmere på, for dermed å kunne måle den virkelige tilstanden for poesien i barnelitteraturen. Alt dette til tross skal jeg ta for meg diktsamlingene, og fordi de er så få – alle fem.

Ho som ror

heter fjorårets bok av Marit Kaldhol. Det er dikt kanskje myntet på ungdom, stramme i formen og har preg av regler og omkved. Her er gåte- og rebusdikt, og en dikter som er god med rytme og klang. Og selv om denne klangen til tider kan klinge litt malmfull, er det ikke bare tittelen som viser Kaldhols sans for alliterasjonen, og for det fyndig sanglige. Samlingen kan leses som en indre og ytre reise, med allusjoner til tradisjon – her høres et ekko av ”så rodde dei fjorden” – men Kaldhol skreller av fristelsen for referanser og holder seg til saken: Først og fremst er ***Ho som ror*** komponert i innhold og form i selve ro-bevegelsen – fram og tilbake – helt sentralt i samlingen er bildene av jenta som rytmisk ror seg gjennom elementene, fram i alder, tilbake til opphav og inn til det sanselige. Og kanskje fram et liv som voksen? Alle som kan vet at hvis du skal ro, må du av og til kikke deg over skulderen for å se om det er noe i leden forut. Men skal du holde kursen, må du ha peiling og sikte ut det som er bak deg, det du allerede har passert. Denne underteksten er som en medstrøm i samlingen, som er kresent illustrert av Justina Nyka.

Oskar Stein Bjørlykke

har i lang tid vist i diktsamlinger for både voksne og barn at han er en poet som er forsiktig med de store ordene og begrepene. Diktene hans gjennomsyres av spiss besinnelse og en lavmælt konsentrasjon om det hverdagslige. Bjørlykke er teolog, og en god en, fordi han holder hverdagen hellig. Det kan innvendes at fjorårets samling, ***Hoppe i havet***, ikke bringer noe nytt til forfatterskapet. Men

hvorfor skal nå det være et krav hvis forfatterskapet står på så trygg grunn?

Hoppe i havet er eksistensielle dikt, rørende enkle og klare i uttrykk og form, de handler om frykt, glede, små ting, og om det som ikke straks lar seg avkode, men som er sanselig, til å lukte, høre, se og kjenne. Jeg ønsker av og til et bredere format i diktene til Bjørlykke, men den nøysomme og undrende stilen han dyrker, er som nærlesing effektiv, sensitiv og talende på samme tid.

Lars Saabye Christensen

begynte som poet før han fant på det der med prosaen. Hans bok av fjoråret, *Ordiord*, viser mye av det som kjennetegner ham som forfatter; en grunnleggende, leken undring som uttrykker samhørigheten mellom poeten og barnet: Det handler om å se alt for første gang og å kunne uttrykke det. I denne samlingen gjør han det bokstavelig talt og til gagns. I *Ordiord* er undringen over språket selve budskapet, bare hør:

noen

bokstaver

må bruke

stav

for å komme helt

til slutten

av ordet

bare tenk på den slitne g'en

i

gongong

må mellomlande på midten

gang på gang

for å få til en lang

klang

Slike dikt er boka full av, med subtil linjedeling og tryllekunstnersvinger med dikterkappen blir det en diktsamling som en god norsklærer kan få en hel klasse til å kose seg med. Dette er lekne og smarte barnedikt, og enda en gang har Rune Johan Andersson fått lov til å gjøre noe han er god til; illustrere poesi.

Lykkelig var min ungdomstid,

for da kom det ut noen diktsamlinger som forandret en hel generasjons oppfatninger av og om poesi. Fordi vi allerede på ungdomsskolen hadde lest *Hekt* og ja, den glade versjonen dere vet, om *Mor Godhjerta*, fikk vi med oss enda mer da vi leste Jan Erik Volds gjendiktning av William Carlos Williams, en samling som endret norsk poesi og endret dens lesere og tilhørere. Men det skulle bli *Kykelipi* som slo fast dette tidsskillet. Mang en gymnaslærer gikk av skaftet da den kom. Og sånt skulle kalles poesi? Ja, sa vi. Det er nettopp dette som er poesi. Det er lekent, uhøytidelig, det er språket vårt, det er norsk og det minner om verden, det er jazz og rock og det er barn og voksne på samme tid, m.a.o. en samling som også foregrep det som skulle skje i barne- og ungdomslitteraturen noen år senere.

Dobbelt moro er det derfor at Damm kostet på seg en gjenutgivelse av *God dag, jeg er et dikt* av Jan Erik Vold og Tonje Strøm. Dette er dikt fra *Kykelipi* og fungerer like godt i dag som da. Hvis det ikke er et kvalitetstegn, så vet ikke jeg.

Denne boka er i tradisjon nær den siste samlingen, *Skurkestreker i rød saus*, av Halvor Roll, flott illustrert av Inger Lise Belsvik. Boka kom vel litt for seint ut i 2007 til å bli lagt merke til. Det er synd, for det er en god bok, selv om den kanskje ikke er den beste av de tre diktsamlingene for barn som Roll har utgitt. Langt mer interessant er det likevel at denne samlingen føyer seg inn i et

forfatterskap som burde fått langt mer oppmerksomhet. Halvor Roll er en modernist som trekker store veksler på fransk surrealisme, og som knytter sine dikt mer an til den lengste tradisjonen i barnelitteraturen, hvis vi tør å tenke tradisjon i utvidet forstand. Han står i gjeld til *Slaraffenland* av Hans Sachs, mon tro om det kan kalles et førbarokt dikt fra 1560, som fikk etterfølgere på både 17- og 1800-tallet og seinere i engelsk barnelitteratur som *Alice in Wonderland*, helt fram til en norsk avlegger som *Trollkrittet* av Zinken Hopp. Samtidig er altså Roll påvirket av surrealistene – kanskje ikke så rart, med tanke på deres barokke innfall – og han er en sober gjendikter av størrelser som Neruda, Cescaire, Adonis og René Char. Viktigst av alt er likevel at hans voksendikt, som det er mange samlinger av, også føyer seg inn i hans dikt for barn. Og omvendt. Det er snakk om ett forfatterskap, ikke to. Allerede på 70-tallet ble dette synlig i den fine samlingen *Guttene*, og han viser det samme, særlig i tidlige samlinger på 80-tallet, der poeten Halvor Roll omdiktes til Kongen av Frokosten med helstekte gjess som flyr gjennom hodet hans. Det er nesten et Sachs-sitat, og det kommer igjen i fjorårets samling, der poeten kaller seg ”Diktets baron” og ”Musa på klatretur i skinkesteika”. Med sine samlinger for barn, *Undre meg fordundre*, *Frøken Bisk Glefs og femten andre*, og fjorårets *Skurkestreker* finner vi dikt som står i beste barnediktradisjon, og samtidig dikt som knytter an til forfatterens dikt for voksne.

Jeg lar gjerne et av diktene fra *Skurkestreker i rød saus* få stå til slutt som en munter kommentar til forlagenes skepsis til dikt for barn og for den saks skyld til all selvhøytidelighet i litteraturen:

Langs den morgengylne kai
vi sailer du og jai
blant søppel og sai
Vi fyker i vai
med nesa på snai

Hai på dai!